

Wymagania edukacyjne z biologii dla klasy I, w Gimnazjum nr 2 z Oddziałami Dwujęzycznymi.

Ocena niedostateczna:

Uczeń:

- nie opanował podstawowych wiadomości i umiejętności z poziomu koniecznego dla danej klasy, a braki te uniemożliwiają zdobycie elementarnej wiedzy
  - z tego przedmiotu na dalszym etapie kształcenia
- nie potrafi pracować samodzielnie ani korzystać z różnych form pomocy nauczyciela podczas lekcji
- nie prowadzi zeszytu przedmiotowego i zeszytu ćwiczeń
- nie odrabia zadań domowych
- nie potrafi korzystać z pomocy nauczyciela na zajęciach dodatkowych

Ocena celująca – poziom wykraczający:

Uczeń:

(wykazuje realizację przynajmniej 3 podanych poniżej wymagań)

- posiada wiedzę wykraczającą poza poziom rozszerzony w zakresie podstaw biologii oraz budowy i działania organizmu człowieka, zgodnie z podaną poniżej tabelą
- na kartkówkach i sprawdzianach otrzymuje oceny celujące (zagadnienia na ocenę celującą są na bieżąco wybierane przez nauczyciela z podręcznika, zeszytu ćwiczeń oraz przygotowanych przez wydawnictwo testów)
- rozwija przekonanie o użyteczności edukacji biologicznej w życiu codziennym oraz kształceniu ustawicznym
- zakłada i prowadzi według instrukcji hodowlę wybranych organizmów
- rozpoznaje i nazywa wiele gatunków roślin i zwierząt
- wskazuje przejawy zaburzeń w działaniu poszczególnych układów
- samodzielnie korzysta z różnych źródeł informacji w celu poszerzenia wiedzy
- wielokrotnie, nie jednorazowo prezentuje wiedzę wykraczającą poza poziom rozszerzony
- uczestniczy w konkursach wiedzy biologicznej szkolnych i pozaszkolnych oraz osiąga w nich sukcesy
- angażuje się w prace związane z funkcjonowaniem pracowni biologicznej

Przykładowe zagadnienia na ocenę celującą:

Uczeń:

- *wykorzystuje samodzielnie atlasy do rozpoznawania pospolitych gatunków organizmów
- *wyjaśnia, na czym polega chemosynteza
- * przeprowadza doświadczenie ilustrujące wpływ światła i CO₂ na intensywność fotosyntezy

- * wykrywa w roślinach produkty fotosyntezy
- *określa warunki tworzenia się przetrwalników
- *rozpoznaje i podaje nazwy form morfologicznych bakterii widocznych na preparacie mikroskopowym lub ilustracji
- * rysuje kształty bakterii obserwowanych pod mikroskopem
- * charakteryzuje priony, zna przykłady chorób prionowych
- *rozpoznaje pod mikroskopem, rysuje i opisuje budowę przedstawicieli protistów
- *prowadzi i opisuje hodowlę pleśniak białego
- * rozpoznaje pleśniaka białego w obrazie mikroskopowym
- *proponuje sposób badania czystości powietrza, znając wrażliwość porostów na zanieczyszczenia
- * rozpoznaje i podaje nazwy różnych form morfologicznych porostów
- * projektuje doświadczenie świadczące o przewodzeniu wody z korzenia do łodygi
- * rozpoznaje na preparacie mikroskopowym tkanki budujące liść
- *rozpoznaje za pomocą atlasów 5 gatunków rodzimych paprotników
- * określa, z jakiego gatunku drzewa lub krzewu pochodzi wskazana szyszka
- * rozpoznaje samodzielnie przynajmniej 10 gatunków drzew okrytonasiennych występujących w Polsce
- * rozpoznaje pod mikroskopem lub na ilustracji rodzaje tkanek zwierzęcych
- *projektuje doświadczenie wykazujące znaczenie dżdżownic w użyźnianiu gleby
- *wyjaśnia, na czym polega hibernacja
- *projektuje doświadczenie wykazujące wydzielniczą i wydalniczą funkcję skóry
- *tworzy w dowolnej formie prezentację na temat dojrzewania
- *ocenia naturalne i sztuczne metody antykoncepcji
- *przewiduje indywidualne i społeczne skutki zakażenia wirusami HIV, HBV i HCV oraz HPV
- * przygotowuje prace dodatkowe poszerzające wiedzę i umiejętności, związane z realizowanym materiałem

Zagadnienia uwzględnione w podstawie programowej na poziomie koniecznym i podstawowym.

Dział programu	Temat	Poziom wymagań			
		Konieczny (2)	Podstawowy(3)	Rozszerzający(4)	Dopełniający (5)
I. Biologia – nauka o życiu.	1. Biologia jako nauka.	<i>Uczeń:</i> - określa przedmiot badań biologii jako nauki - podaje przykłady dziedzin biologii - wymienia źródła wiedzy biologicznej - wyjaśnia, do czego służą atlasy i klucze - wymienia cechy organizmów żywych	<i>Uczeń:</i> - potrafi korzystać z poszczególnych źródeł wiedzy - rozdziela próbę kontrolną i badawczą - objaśnia zasadę stopniowego komplikowania się poziomów organizacji życia (hierarchiczna budowa organizmu wielokomórkowego)	<i>Uczeń:</i> - charakteryzuje wybrane dziedziny biologii - posługuje się właściwymi źródłami wiedzy biologicznej podczas rozwiązywania problemów	<i>Uczeń:</i> *Wykorzystuje atlasy i klucze pod opieką nauczyciela
	2. Komórkowa budowa organizmów.	- wskazuje komórkę jako podstawową jednostkę organizacji życia - wymienia struktury budowy komórki roślinnej, zwierzęcej, grzyba i bakterii - wyciąga wnioski dotyczące komórkowej budowy organizmów na podstawie obserwacji preparatów - wymienia jednostki klasyfikacji biologicznej	- podaje funkcje poszczególnych organelli - posługuje się mikroskopem - wykonuje proste preparaty mikroskopowe - porównuje budowę różnych komórek * dokonuje obserwacji preparatów trwałych i świeżych - wyjaśnia, czym zajmuje się systematyka	- odróżnia pod mikroskopem, na schemacie, zdjęciu lub po opisie poszczególne składniki komórki - rysuje obraz widziany pod mikroskopem - wyjaśnia rolę poszczególnych elementów komórki	- omawia budowę i funkcje organelli komórkowych - analizuje różnice między poszczególnymi typami komórek
	3. Systematyczny podział organizmów.	- podaje kryteria wyróżnienia pięciu królestw * posługuje się prostym kluczem do oznaczania organizmów - omawia zasady systemu klasyfikacji biologicznej	charakteryzuje dawne sposoby klasyfikacji organizmów	- ocenia sztuczne i naturalne systemy podziału organizmów - uzasadnia potrzebę klasyfikowania organizmów	
II. Jedność i różnorodność organizmów.	4. Sposoby odżywiania się organizmów.	- określa, czym jest odżywianie - wymienia podstawowe sposoby odżywiania się	- omawia różnice między organizmami samożywymi a cudzożywymi - wymienia czynniki niezbędne	- charakteryzuje różne strategie odżywiania - wykazuje różnorodność odżywiania się organizmów	wykazuje różnice w pobieraniu i trawieniu pokarmów u różnych organizmów

		organizmów	do życia organizmów samożywnych i cudzożywnych - wymienia substraty i produkty fotosyntezy - wyjaśnia, na czym polega fotosynteza - określa warunki przebiegu fotosyntezy - ocenia, czy dany organizm jest samożywny, czy cudzożywny	cudzożywnych	*zapisuje wzorami chemicznymi reakcje fotosyntezy
	5. Sposoby oddychania organizmów.	- określa, czym jest oddychanie - wyjaśnia, na czym polega wymiana gazowa - wskazuje mitochondrium jako miejsce, w którym zachodzi utlenianie - przedstawia oddychanie tlenowe i fermentację jako procesy dostarczające energii	- omawia różne sposoby oddychania - wymienia przykłady organizmów ilustrujących różne sposoby oddychania - rozdziela wymianę gazową i oddychanie wewnątrzkomórkowe * wymienia substraty i produkty oddychania - uzasadnia, że oddychanie jest procesem niezbędnym do życia - rozpoznaje sposoby rozmnażania się organizmów - wyjaśnia, na czym polega rozmnażanie bezpłciowe - rozpoznaje pączkujące drożdże obserwowane pod mikroskopem - omawia różnice między rozwojem prostym a złożonym	- porównuje oddychanie tlenowe i beztlenowe - charakteryzuje rodzaje rozmnażania - ocenia znaczenie przemiany pokoleń * stosuje w praktyce wiadomości dotyczące rozmnażania wegetatywnego	- wykazuje zależność między środowiskiem życia a budową narządów wymiany gazowej - omawia znaczenie fermentacji - zapisuje słownie równanie reakcji oddychania tlenowego * zapisuje wzorami chemicznymi reakcje oddychania tlenowego - wykazuje związek między sposobem zapłodnienia a środowiskiem życia organizmów - ocenia znaczenie samozapłodnienia - ocenia znaczenie przemiany pokoleń - charakteryzuje typy rozwoju zarodka
	6. Sposoby rozmnażania się organizmów.	- określa, czym jest rozmnażanie - wyróżnia rozmnażanie płciowe i bezpłciowe - podaje przykłady płciowego i bezpłciowego rozmnażania się organizmów			- wykazuje związek między sposobem zapłodnienia a środowiskiem życia organizmów - ocenia znaczenie samozapłodnienia - ocenia znaczenie przemiany pokoleń - charakteryzuje typy rozwoju zarodka
III. Bakterie i wirusy.	7. Bakterie a wirusy.	wymienia miejsca występowania bakterii	podaje charakterystyczne cechy budowy bakterii	charakteryzuje wybrane czynności życiowe bakterii	ocenia znaczenie bakterii i wirusów

Organizmy beztkankowe.	8. Protisty. 9. Glony – przedstawiciele trzech królestw. 10. Grzyby i porosty.	i wirusów - wymienia miejsca występowania protistów - wymienia grupy organizmów należących do protistów - wskazuje środowisko życia glonów - podaje przykłady organizmów należących do glonów - podaje przykłady grzybów i porostów * wskazuje miejsca występowania grzybów - opisuje budowę grzybów - wymienia sposoby rozmnażania się grzybów - rozpoznaje porosty wśród innych organizmów	i wirusów - wymienia cechy, którymi wirusy różnią się od organizmów - podaje przykłady bakterii i wirusów - określa znaczenie bakterii w przyrodzie i gospodarce człowieka - omawia czynności życiowe poszczególnych grup protistów - wykazuje chorobotwórcze znaczenie protistów - wymienia wspólne cechy organizmów zaliczanych do glonów - omawia znaczenie glonów w przyrodzie i gospodarce człowieka - omawia czynności życiowe grzybów - podaje przykłady znaczenia grzybów w przyrodzie i gospodarce człowieka * wskazuje, że podczas fermentacji drożdże wydzielają dwutlenek węgla	- wymienia choroby bakteryjne i wirusowe * wymienia kształty komórek bakterii - charakteryzuje poszczególne grupy protistów - wyjaśnia, że glony to grupa ekologiczna, do której należą przedstawiciele trzech królestw - omawia wybrane czynności życiowe glonów - charakteryzuje budowę grzybów owocnikowych - omawia sposoby rozmnażania się grzybów - analizuje znaczenie grzybów w przyrodzie i gospodarce człowieka - wykonuje i opisuje rysunek wskazanych grzybów - rozpoznaje porosty jako organizmy zbudowane z grzybni i glonu - charakteryzuje budowę, rozmieszczenie i funkcje poszczególnych tkanek roślinnych - wykonuje preparat ze	- ocenia rolę bakterii jako symbiontów i destruentów - porównuje czynności życiowe poszczególnych grup protistów - wymienia choroby wywoływane przez protisty - analizuje wpływ zakwitów glonów na inne organizmy w środowisku - ocenia znaczenie glonów w przyrodzie i gospodarce człowieka - wyjaśnia zależność między głębokością a występowaniem określonych grup glonów - wykazuje znaczenie mikoryzy dla grzyba i rośliny - określa znaczenie poszczególnych komponentów w budowie plechy porostu - wyjaśnia, co to jest grzybica - wykazuje związek budowy wskazanej tkanki z jej funkcją - rozpoznaje i rysuje tkanki widoczne na przekrojach
IV. Świat roślin.	11. Tkanki roślinne.	- wyjaśnia, czym jest tkanka - podaje przykłady tkanek roślinnych	- dokonuje podziału tkanek roślinnych na twórcze i stałe - wymienia cechy budowy poszczególnych tkanek roślinnych	- charakteryzuje budowę, rozmieszczenie i funkcje poszczególnych tkanek roślinnych - wykonuje preparat ze	- wykazuje związek budowy wskazanej tkanki z jej funkcją - rozpoznaje i rysuje tkanki widoczne na przekrojach

	12. Budowa i funkcje korzenia. 13. Budowa i funkcje łodygi. 14. Liść – wytwórnia pokarmu. 15. Mszaki. 16. Paprotniki. 17. Rośliny nagonasienne. 18. Rośliny	- wymienia podstawowe funkcje korzenia - rozpoznaje systemy korzeniowe - omawia funkcje łodygi - podaje nazwy elementów budowy zewnętrznej łodygi - wymienia funkcje liści - rozpoznaje elementy budowy liścia - rozpoznaje liście pojedyncze i złożone - wymienia miejsca występowania mszaków - podaje nazwy organów mszaków - rozpoznaje mszaki wśród innych roślin - wymienia miejsca występowania paprotników - rozpoznaje organy paproci - rozpoznaje paprotniki wśród innych roślin - wymienia miejsca występowania roślin nagonasiennych - rozpoznaje rośliny nagonasienne wśród innych roślin - wymienia miejsca	- opisuje funkcje wskazanych tkanek - rozpoznaje modyfikacje korzeni - omawia budowę zewnętrzną korzenia - rozróżnia rodzaje łodyg - rozpoznaje różne modyfikacje liści - omawia znaczenie mszaków w przyrodzie i gospodarce człowieka - wyjaśnia rolę poszczególnych organów paprotników - wymienia przystosowania roślin nagonasiennych do warunków życia - omawia znaczenie roślin nagonasiennych w przyrodzie i gospodarce człowieka	skórki cebuli i rozpoznaje w nim tkankę okrywającą - wskazuje na ilustracji komórki tworzące tkankę - analizuje budowę wewnętrzną korzenia jako funkcjonalnej całości - rysuje różne systemy korzeniowe - rysuje schematycznie przekrój poprzeczny i podłużny łodygi - rozpoznaje rodzaje unerwienia liści - omawia funkcje poszczególnych modyfikacji liści - rozróżnia typy ulistnienia łodygi - analizuje cykl rozwojowy mszaków - rysuje mech i podpisuje jego organy - analizuje cykl rozwojowy paproci - charakteryzuje skrzypy, widłaki i paprocie - analizuje cykl rozwojowy sosny - rozpoznaje rodzime gatunki nagonasiennych	organów roślinnych - wyjaśnia sposób pobierania wody przez roślinę - charakteryzuje modyfikacje korzeni - rozpoznaje pod mikroskopem tkanki budujące korzeń - charakteryzuje przyrost na długość - analizuje związek budowy zmodyfikowanych łodyg z ich funkcjami - rozpoznaje tkanki budujące łodygę - analizuje funkcje poszczególnych elementów budowy anatomicznej liścia - rysuje różne typy ulistnienia łodygi - wyjaśnia, dlaczego mszaki są najprostszyimi roślinami lądowymi - wyjaśnia, w jaki sposób z kopalnych paprotników powstały pokłady węgla kamiennego - dowodzi związku budowy roślin nagonasiennych ze środowiskiem ich życia

	okrytonasienne.	występowania roślin okrytonasiennych • podaje nazwy elementów budowy kwiatu • rozróżnia kwiat i kwiatostan • rozpoznaje rośliny okrytonasienne wśród innych roślin	• wymienia sposoby rozsiewania nasion i owoców • rozróżnia owoce pojedyncze i złożone • omawia znaczenie roślin okrytonasiennych w przyrodzie i gospodarce człowieka * sprawdza wpływ wybranego czynnika na proces kiełkowania nasion * omawia funkcje poszczególnych elementów budowy kwiatu	• analizuje cykl rozwojowy roślin okrytonasiennych • ocenia znaczenie roślin okrytonasiennych w przyrodzie i gospodarce człowieka	• wykazuje związek budowy kwiatu ze sposobem zapylenia • charakteryzuje sposoby rozsiewania nasion i owoców, wykazując związek z ich budową
V. Świat bezkręgowców	19. Tkanki zwierzęce. 20. Gąbki i parzydełkowce. 21. Płazińce i nicienie. 22. Pierścienice.	• wyjaśnia, czym jest tkanka • wymienia podstawowe rodzaje tkanek zwierzęcych • wyjaśnia, co to są gąbki • podaje miejsca występowania gąbek i parzydełkowców • wymienia charakterystyczne cechy gąbek i parzydełkowców • wymienia charakterystyczne cechy płazińców i nicieni • rozpoznaje na ilustracji płazińce i nicienie • charakteryzuje tasiemce i glisty jako pasożyty układu pokarmowego • omawia drogi zakażenia pasożytniczymi płazińcami i nicieniami • wyjaśnia, w jaki sposób można ustrzec się przez zakażaniem pasożytniczymi płazińcami i nicieniami	• określa najważniejsze funkcje poszczególnych tkanek zwierzęcych • wymienia rodzaje tkanki łącznej • omawia znaczenie gąbek i parzydełkowców w przyrodzie • wskazuje na ilustracji elementy budowy tasiemca	• charakteryzuje budowę poszczególnych tkanek zwierzęcych • rysuje schemat komórki nerwowej i opisuje poszczególne elementy jej budowy • charakteryzuje wskazane czynności życiowe gąbek i parzydełkowców • wyjaśnia mechanizm ruchu parzydełkowców • dowodzi, że tasiemce są przystosowane do pasożytniczego trybu życia • omawia różnice między płazińcami a nicieniami • charakteryzuje wskazane czynności życiowe płazińców i nicieni • charakteryzuje układ krwionośny pierścienic	• opisuje rodzaje tkanki nabłonkowej • charakteryzuje rolę poszczególnych składników morfotycznych krwi • podaje rozmieszczenie przykładowych tkanek zwierzęcych w organizmie • wykazuje związek budowy gąbek i parzydełkowców ze środowiskiem ich życia • wyjaśnia sposób działania parzydełka • charakteryzuje symetrię ciała płazińców • dowodzi, że pierścienice są bardziej rozwiniętymi

	23. Stawonogi. 24. Mięczaki.	- rozpoznaje pierścienie wśród innych zwierząt - rozpoznaje stawonogi wśród innych zwierząt - rozpoznaje na ilustracji przeobrażenie zupełne i niezupełne owadów - rozpoznaje ślimaki, małże i głowonogi wśród innych zwierząt - wymienia charakterystyczne cechy mięczaków	- wymienia charakterystyczne cechy pierścienic - wymienia charakterystyczne cechy budowy skorupiaków, owadów i pajęczaków - wymienia części ciała ślimaków, małży i głowonogów - wymienia narządy oddechowe mięczaków - wskazuje małże jako organizmy produkujące perły	- charakteryzuje wskazane czynności życiowe pierścienic - wykazuje związek budowy pijawki z pasożytniczym trybem jej życia - charakteryzuje wskazane czynności życiowe stawonogów - dowodzi, że owady są przystosowane do życia w środowisku lądowym - charakteryzuje wskazane czynności życiowe mięczaków - wyjaśnia zasady funkcjonowania otwartego układu krwionośnego - porównuje budowę ślimaków, małży i głowonogów	zwierzętami niż płazińce i nicienie - dowodzi istnienia związku między środowiskiem życia a narządami wymiany gazowej - wykazuje związek budowy mięczaków ze środowiskiem ich życia - charakteryzuje sposoby poruszania się poszczególnych grup mięczaków
VI. Świat kręgowców.	25. Porównanie bezkręgowców i kręgowców. 26. Ryby – kręgowce wodne. 27. Płazy – zwierzęta dwuśrodowiskowe.	- określa pokrycie ciała bezkręgowców i kręgowców - podaje nazwy elementów szkieletu kręgowców - charakteryzuje ryby - podaje nazwy płetw ryby - rozpoznaje skrzela jako narządy wymiany gazowej - określa środowiska życia płazów - charakteryzuje płazy - wymienia stadia rozwojowe żaby - podaje po dwa przykłady płazów ogoniastych	- wymienia funkcje szkieletu bezkręgowców - podaje przykłady szkieletów bezkręgowców - wymienia elementy budowy układu nerwowego bezkręgowców i kręgowców - wymienia przystosowania ryb do życia w wodzie - określa rodzaj zapłodnienia u ryb - wymienia przystosowania płazów do życia w wodzie i na lądzie - omawia cykl rozwojowy żaby	- charakteryzuje poszczególne elementy szkieletu kręgowców - porównuje układ krwionośny bezkręgowców i kręgowców - omawia wybrane czynności życiowe ryb - określa charakterystyczne cechy rozmnażania ryb - wyjaśnia przyczyny wędrówek ryb - omawia wybrane czynności życiowe płazów - charakteryzuje płazy ogoniaste i bezogonowe	- porównuje budowę układu nerwowego bezkręgowców i kręgowców - charakteryzuje wymianę gazową u ryb - porównuje układ krwionośny ryby i dżdżownicy - rozpoznaje przedstawicieli ryb i wskazuje ich cechy - wykazuje związek trybu życia płazów z ich zmiennocieplnością - wykazuje związek budowy płazów ze środowiskami ich życia - rozpoznaje przedstawicieli płazów i wskazuje ich

	28. Świat gadów.	i bezogonowych • określa środowisko życia gadów • charakteryzuje gady • podaje cztery przykłady gadów występujących w Polsce	• wymienia przystosowania gadów do życia na lądzie • omawia znaczenie błon płodowych w rozwoju gadów • wymienia narządy zmysłów gadów	• omawia wybrane czynności życiowe gadów • charakteryzuje funkcje poszczególnych błon płodowych	specyficzne cechy • analizuje pokrycie ciała gadów w aspekcie ochrony przed utratą wody • wykazuje związek budowy gadów ze środowiskiem ich życia • wykazuje związek między sposobem rozmnażania i typem rozwoju a środowiskiem życia gadów • rozpoznaje przedstawicieli gadów i wskazuje ich specyficzne cechy • charakteryzuje poszczególne elementy budowy jaja • wykazuje związek między przebiegiem wymiany gazowej u ptaków a ich przystosowaniem do lotu • wyjaśnia konieczność migracji ptaków • rozpoznaje przedstawicieli ptaków i wskazuje ich specyficzne cechy • wykazuje związek między funkcjonowaniem poszczególnych narządów zmysłów a trybem życia • porównuje budowę ssaków wodnych i lądowych
	29. Ptaki – kręgowce latające.	• charakteryzuje ptaki • wymienia ptaki różnych środowisk • rozpoznaje rodzaje piór ptaków • wymienia elementy budowy jaja	• wymienia przystosowania budowy ptaków do lotu • omawia różnice pomiędzy gniazdownikami i zagniazdownikami oraz podaje ich przykłady	• określa środowisko życia ptaka na podstawie budowy jego kończyn • określa rodzaj pobieranego przez ptaka pokarmu na podstawie budowy jego dzioba • omawia wybrane czynności życiowe ptaków	
	30. Świat ssaków.	• omawia charakterystyczne cechy ssaków • podaje przykłady siedlisk zajmowanych przez ssaki • rozróżnia ssaki wśród innych zwierząt • rozróżnia ssaki wodne i lądowe • wymienia narządy zmysłów ssaków	• wyjaśnia rolę gruczołów potowych i włosów w termoregulacji • podaje przykłady gatunków ssaków • rozróżnia uzębienie drapieżnika i roślinożercy • wymienia przystosowania ssaków do zajmowania różnych siedlisk	• charakteryzuje funkcje skóry • omawia zalety pęcherzykowej budowy płuc • ocenia znaczenie ssaków w życiu i gospodarce człowieka	

Dział	Lp.	Temat	Poziom wymagań			
			Konieczny (2)	Podstawowy (3)	Rozszerzający (4)	dopełniający

IX. Rozmnażanie i rozwój człowieka

31.	Organizm człowieka jako funkcjonalna całość.	<i>Uczeń:</i> - wymienia dziedziny biologii zajmujące się budową i funkcjonowaniem człowieka - wskazuje komórkę jako element budulcowy ciała człowieka - wylicza układy narządów człowieka	<i>Uczeń:</i> - klasyfikuje człowieka do królestwa zwierząt - opisuje podstawowe funkcje poszczególnych układów - opisuje hierarchiczną budowę organizmu człowieka	<i>Uczeń:</i> - opisuje cechy różniące człowieka od innych zwierząt - wyjaśnia, na czym polega homeostaza	<i>Uczeń:</i> wykazuje, na podstawie dotychczasowych wiadomości, współzależność poszczególnych układów w organizmie człowieka
32.	Męski układ rozrodczy.	- wymienia męskie narządy rozrodcze i ich funkcje - wymienia męskie cechy płciowe - wskazuje na ilustracji narządy męskiego układu rozrodczego	- rysuje schematycznie i opisuje plemnika - omawia proces powstawania nasienia - określa funkcję testosteronu	charakteryzuje męskie pierwszo-, drugo- i trzeciorzędowe cechy płciowe	- uzasadnia, że główka plemnika jest właściwą gametą męską - wykazuje zależność między produkcją hormonów płciowych a zmianami zachodzącymi w ciele mężczyzny
33.	Żeński układ rozrodczy.	- wymienia wewnętrzne narządy rozrodcze - wskazuje na ilustracji wewnętrzne narządy żeńskiego układu rozrodczego - wylicza zewnętrzne żeńskie narządy płciowe	opisuje funkcje żeńskiego układu rozrodczego	- charakteryzuje żeńskie pierwszo-, drugo- i trzeciorzędowe cechy płciowe - opisuje funkcje wewnętrznych narządów rozrodczych	wykazuje związek budowy komórki jajowej z pełnioną przez nią funkcją
34.	Funkcjonowanie żeńskiego układu rozrodczego.	- wymienia żeńskie hormony płciowe - wymienia kolejne fazy cyklu miesięczkowego	- wskazuje w cyklu miesięczkowym dni płodne i niepłodne - definiuje jajnik jako miejsce powstawania komórki jajowej	interpretuje ilustracje przebiegu cyklu miesięczkowego	- omawia zmiany hormonalne i zmiany w macicy zachodzące w trakcie cyklu miesięczkowym - analizuje rolę ciała żółtego
35.	Higiena układu rozrodczego. Planowanie rodziny.	- wymienia choroby układu rozrodczego - wymienia naturalne i sztuczne metody planowania rodziny	- wskazuje kontakty płciowe jako potencjalne źródło zakażenia układu rozrodczego - przyporządkowuje chorobom źródła zakażenia - wyjaśnia różnicę między nosicielstwem HIV a chorobą AIDS - wymienia drogi zakażenia	- wyjaśnia konieczność regularnych wizyt u ginekologa - przyporządkowuje chorobom ich charakterystyczne objawy	- wymienia zachowania mogące prowadzić do zakażenia HIV - porównuje naturalne i sztuczne metody planowania rodziny

				wirusami HIV, HBV i HCV oraz HPV oraz omawia zasady profilaktyki chorób wywoływanych przez te wirusy • przedstawia podstawowe zasady profilaktyki chorób przenoszonych drogą płciową		
36.	Rozwój człowieka od poczęcia do narodzin.	• wymienia nazwy błon płodowych • podaje, jak długo trwa rozwój płodowy	• porządkuje etapy rozwoju zarodka od zapłodnienia do zagnieżdżenia • wyjaśnia pojęcie „zapłodnienie”	• charakteryzuje funkcje błon płodowych • charakteryzuje okres rozwoju płodowego	• analizuje funkcje łożyska	
37.	Ciąża i poród.	• wymienia zmiany zachodzące w organizmie kobiety podczas ciąży	• omawia zasady higieny zalecane dla kobiet ciężarnych • podaje czas trwania ciąży • omawia wpływ różnych czynników na prawidłowy rozwój zarodka i płodu	• wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w organizmie kobiety podczas ciąży • charakteryzuje etapy porodu	• uzasadnia konieczność przestrzegania zasad higieny przez kobiety w ciąży • omawia mechanizm powstawania ciąży pojedynczej i mnogiej	
38.	Okresy rozwojowe człowieka.	• wylicza etapy życia człowieka • wymienia rodzaje dojrzałości • wymienia różnice w tempie dojrzewania dziewcząt i chłopców	• określa zmiany rozwojowe u swoich rówieśników • opisuje objawy starzenia się organizmu	• charakteryzuje wskazane okresy rozwojowe • przedstawia cechy i przebieg fizycznego, psychicznego i społecznego dojrzewania człowieka	• analizuje różnice między przekwitaniem a starością • przyporządkowuje okresom rozwojowym zmiany zachodzące w organizmie	

**Wymagania edukacyjne z biologii dla klasy II,
w Gimnazjum nr 2 z Oddziałami Dwujęzycznymi.**

Ocena niedostateczna:

Uczeń:

- nie opanował podstawowych wiadomości i umiejętności z poziomu koniecznego dla danej klasy, a braki te uniemożliwiają zdobycie elementarnej wiedzy z tego przedmiotu na dalszym etapie kształcenia
- nie potrafi pracować samodzielnie ani korzystać z różnych form pomocy nauczyciela podczas lekcji
- nie prowadzi zeszytu przedmiotowego i zeszytu ćwiczeń
- nie odrabia zadań domowych
- nie potrafi korzystać z pomocy nauczyciela na zajęciach dodatkowych

Ocena niedostateczna:

Ocena celująca – poziom wykraczający:

Uczeń:

- (wykazuje realizację przynajmniej 3 podanych poniżej wymagań)
- posiada wiedzę wykraczającą poza poziom rozszerzony w zakresie podstaw biologii oraz budowy i działania organizmu człowieka, zgodnie z podana poniżej tabelą
- na kartkówkach i sprawdzianach otrzymuje oceny celujące (zagadnienia na ocenę celującą są na bieżąco wybierane przez nauczyciela z podręcznika, zeszytu ćwiczeń oraz przygotowanych przez wydawnictwo testów)
- rozwija przekonanie o użyteczności edukacji biologicznej w życiu codziennym oraz kształceniu ustawicznym
- zakłada i prowadzi według instrukcji hodowlę wybranych organizmów
- rozpoznaje i nazywa wiele gatunków roślin i zwierząt
- wskazuje przejawy zaburzeń w działaniu poszczególnych układów
- samodzielnie korzysta z różnych źródeł informacji w celu poszerzenia wiedzy
- wielokrotnie, nie jednorazowo prezentuje wiedzę wykraczającą poza poziom rozszerzony
- uczestniczy w konkursach wiedzy biologicznej szkolnych i pozaszkolnych oraz osiąga w nich sukcesy
- angażuje się w prace związane z funkcjonowaniem pracowni biologicznej

Przykładowe zagadnienia na ocenę celującą:

- *planuje doświadczenie wykazujące, że skóra jest narządem zmysłu
- *proponuje środki do pielęgnacji skóry młodzieńczej
- *demonstruje zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku oparzeń
- *wskazuje różnice w budowie kości długiej i płaskiej
- *planuje i przeprowadza doświadczenie wykazujące skład chemiczny kości (kość zanurzona w occie)
- * wyjaśnia konieczność rehabilitacji po urazach
- * planuje i demonstruje udzielanie pierwszej pomocy w przypadku urazów kończyn
- *przygotowuje wystąpienie na temat chorób związanych z zaburzeniami w łąknienu i przemianie materii
- * demonstruje i komentuje udzielanie pierwszej pomocy w przypadku zakrztuszenia

- *przygotowuje portfolio na temat chorób układu krwionośnego
- *demonstruje pierwszą pomoc w przypadku krwotoków
- * przygotowuje wywiad z pracownikiem służby zdrowia na temat chorób układu krwionośnego
- * przedstawia znaczenie przeszczepów oraz zgody na transplantację narządów po śmierci
- *demonstruje mechanizm modulacji głosu
- *demonstruje zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku zatrzymania oddechu
- *planuje doświadczenie wykazujące reakcje tęczówki na różne natężenie światła
- *wykonuje w dowolnej formie prezentację na temat profilaktyki uzależnień
- * przygotowuje prace dodatkowe poszerzające wiedzę i umiejętności, związane z realizowanym materiałem

Zagadnienia uwzględnione w podstawie programowej na poziomie koniecznym i podstawowym.

Dział	Lp.	Temat	Poziom wymagań			
			Konieczny (2)	Podstawowy (3)	Rozszerzający (4)	dopełniający
człowiek a. Skóra	1.	Organizm człowieka jako funkcjonalna całość- powtórzenie.	<i>Uczeń:</i> • wymienia dziedziny biologii zajmujące się budową i funkcjonowaniem człowieka	<i>Uczeń:</i> • klasyfikuje człowieka do królestwa zwierząt • opisuje podstawowe funkcje	<i>Uczeń:</i> • opisuje cechy różniące człowieka od innych zwierząt • wyjaśnia, na czym polega	<i>Uczeń:</i> • wykazuje, na podstawie dotychczasowych wiadomości, współzależność

		- wskazuje komórkę jako element budulcowy ciała człowieka - wylicza układy narządów człowieka	poszczególnych układów opisuje hierarchiczną budowę organizmu człowieka	homeostaza	poszczególnych układów w organizmie człowieka	
	2.	Budowa i funkcje skóry.	- wymienia podstawowe funkcje skóry - wymienia wytwory naskórka	- podaje funkcje skóry i warstwy podskórnej - wylicza warstwy skóry	- wykazuje na konkretnych przykładach zależność funkcji skóry od jej budowy - opisuje funkcje poszczególnych wytworów naskórka	wyjaśnia, dlaczego skóra jest narządem zmysłów
	3.	Higiena i choroby skóry.	- wymienia choroby skóry - podaje przykłady dolegliwości skóry - omawia zasady pielęgnacji skóry młodzieńczej	- wyjaśnia konieczność dbania o skórę - klasyfikuje rodzaje oparzeń i odmrożeń - omawia zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku oparzeń * sprawdza gęstość rozmieszczenia receptorów w skórze w różnych częściach ciała	- omawia objawy dolegliwości skóry - wyjaśnia, czym są alergie skórne	ocenia wpływ promieni słonecznych na skórę
II. Aparat ruchu	4.	Budowa szkieletu.	- wskazuje elementy biernego i czynnego aparatu ruchu - podaje nazwy wskazanych elementów budowy szkieletu	- wskazuje na schemacie, rysunku, modelu szkielet osiowy, obręczy i kończyn - rozpoznaje różne kształty kości	wyjaśnia sposób działania biernego i czynnego aparatu ruchu	porównuje kości o różnych kształtach
	5.	Budowa i rola szkieletu osiowego.	- wylicza elementy szkieletu osiowego - wymienia elementy budujące klatkę piersiową - podaje nazwy odcinków kręgosłupa	- wskazuje na modelu lub ilustracji mózgo- i trzewioczaszkę - wymienia narządy chronione przez klatkę piersiową - wskazuje na schemacie, rysunku, modelu elementy szkieletu osiowego	- wymienia kości budujące szkielet osiowy - charakteryzuje funkcje szkieletu osiowego - wyjaśnia związek budowy czaszki z pełnionymi przez nią funkcjami	- omawia rolę chrząstek w budowie klatki piersiowej - wykazuje związek budowy odcinków kręgosłupa z pełnioną przez nie funkcją
	6.	Szkielet kończyn oraz ich obręczy.	wymienia elementy budowy obręczy barkowej i miednicznej	- wskazuje na modelu lub schemacie kości kończyn górnej i dolnej - wymienia rodzaje połączeń kości - opisuje budowę stawu - rozpoznaje rodzaje stawów	- wymienia kości tworzące obręcz barkową i miedniczną - porównuje budowę kończyny górnej i dolnej - charakteryzuje połączenia kości	- wykazuje związek budowy z funkcją kończyny dolnej - wykazuje związek budowy obręczy miednicznej z pełnioną przez nią funkcją - wyjaśnia związek budowy stawu z zakresem ruchu

				• odróżnia staw zawiasowy od kulistego		kończyny
	7.	Kości – elementy składowe szkieletu.	• opisuje budowę fizyczną kości • wskazuje miejsce występowania szpiku kostnego * wykazuje rolę chemicznych składników kości	• omawia doświadczenie wykazujące skład chemiczny kości	• charakteryzuje zmiany zachodzące w układzie kostnym wraz z wiekiem • omawia znaczenie składników chemicznych w budowie kości • opisuje rolę szpiku kostnego	• planuje doświadczenie wykazujące skład chemiczny kości
	8.	Budowa i znaczenie mięśni.	• wymienia rodzaje tkanki mięśniowej • wskazuje położenie tkanki mięśniowej gładkiej i poprzecznie prążkowanej szkieletowej • podaje warunki niezbędne do prawidłowego funkcjonowania mięśni	• opisuje budowę tkanki mięśniowej • wyjaśnia na czym polega antagonistyczne działanie mięśni • przedstawia negatywny wpływ środków dopingujących na zdrowie człowieka	• rozpoznaje mięśnie szkieletowe wskazane na ilustracji • rozpoznaje pod mikroskopem różne rodzaje tkanki mięśniowej • wyjaśnia warunki prawidłowej pracy mięśni • wskazuje na ilustracji najważniejsze mięśnie szkieletowe przy pomocy nauczyciela • wskazuje położenie tkanki mięśniowej gładkiej i poprzecznie prążkowanej szkieletowej	• wykazuje związek budowy z funkcją tkanki mięśniowej • uzasadnia konieczność regularnych ćwiczeń gimnastycznych • określa funkcje wskazanych mięśni szkieletowych • wykonuje rysunek tkanki mięśniowej spod mikroskopu • opisuje czynności mięśni wskazanych na schemacie • analizuje przyczyny urazów ścięgien
	9.	Choroby aparatu ruchu.	• wymienia naturalne krzywizny kręgosłupa • opisuje przyczyny powstawania wad postawy • przewiduje skutki przyjmowania nieprawidłowej postawy ciała • wymienia choroby aparatu ruchu	• rozpoznaje na ilustracji wady postawy • wskazuje ślad stopy z płaskostopiem • opisuje urazy kończyn • omawia zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku urazów kończyn • określa czynniki wpływające na prawidłowy rozwój masy mięśniowej • omawia przyczyny zmian zachodzących w układzie kostnym na skutek osteoporozy	• rozpoznaje naturalne krzywizny kręgosłupa • wyjaśnia przyczyny wad postawy • omawia sposoby zapobiegania deformacjom szkieletu • omawia przyczyny chorób aparatu ruchu	• wyszukuje informacje dotyczące zapobiegania płaskostopiu
III. Układ pokarmowy	10.	Pokarm – budulec i źródło energii.	• wymienia podstawowe składniki pokarmowe • wymienia produkty spożywcze zawierające białko • podaje źródła węglowodanów • wylicza pokarmy zawierające	• klasyfikuje składniki odżywcze na budulcowe i energetyczne • określa aminokwasy jako cząsteczki budulcowe białek • omawia rolę składników	• porównuje pokarmy pełnowartościowe i niepełnowartościowe • charakteryzuje rolę tłuszczów w organizmie	• wyjaśnia związek między spożywaniem produktów białkowych a wzrostem ciała • porównuje wartość energetyczną węglowodanów i tłuszczów

		tłuszcze wymienia najważniejsze pierwiastki budujące ciała organizmów	pokarmowych w organizmie - określa znaczenie błonnika w prawidłowym funkcjonowaniu układu pokarmowego - uzasadnia konieczność systematycznego spożywania owoców i warzyw * sprawdza obecność skrobi w produktach spożywczych * oblicz indeks masy ciała - wykazuje kluczową rolę węgla dla istnienia życia		- wyjaśnia skutki nadmiernego spożywania tłuszczów - identyfikuje podstawowe składniki pokarmowe z podstawowymi grupami związków chemicznych występujących w organizmach
11.	Witaminy, sole mineralne, woda.	- omawia rolę trzech witamin rozpuszczalnych w wodzie i dwóch rozpuszczalnych w tłuszczach - podaje rolę dwóch makroelementów - wymienia po trzy makroelementy i mikroelementy	- rozdzieli witaminy rozpuszczalne w wodzie i w tłuszczach - rola wody w organizmie - przedstawia rolę i skutki niedoboru witamin A, C, B6, B12, kwasu foliowego, D - przedstawia rolę i skutki niedoboru składników mineralnych (Mg, Fe, Ca) - omawia rolę aminokwasów egzogennych w organizmie	- charakteryzuje rodzaje witamin - omawia znaczenie makroelementów i mikroelementów w organizmie człowieka	analizuje skutki niedoboru witamin, makroelementów i mikroelementów
12.	Budowa i rola układu pokarmowego.	- wyjaśnia, na czym polega trawienie - wymienia rodzaje zębów u człowieka - podaje funkcje wątroby i trzustki - podaje nazwy procesów zachodzących w poszczególnych odcinkach przewodu pokarmowego	- opisuje rolę poszczególnych rodzajów zębów - wskazuje odcinki przewodu pokarmowego na planszy lub modelu - rozpoznaje wątrobę i trzustkę na schemacie - lokalizuje wątrobę i trzustkę na własnym ciele - omawia funkcje poszczególnych odcinków przewodu pokarmowego	- charakteryzuje zęby człowieka - lokalizuje odcinki przewodu pokarmowego, wskazując odpowiednie miejsca na powierzchni ciała	- omawia znaczenie procesu trawienia - omawia rolę poszczególnych odcinków przewodu pokarmowego - opisuje procesy trawienia we wszystkich odcinkach przewodu pokarmowego
13.	Higiena i choroby układu pokarmowego.	- wymienia czynniki, od których zależy rodzaj diety - określa zasady zdrowego żywienia - wymienia choroby układu pokarmowego	- wskazuje grupy pokarmów na piramidzie żywieniowej - przewiduje skutki złego odżywiania się - wyjaśnia, dlaczego należy stosować dietę zróżnicowaną i dostosowaną do potrzeb	- objaśnia pojęcie „wartość energetyczna pokarmu” - wykazuje zależność między dietą a czynnikami, które ją warunkują - charakteryzuje choroby układu pokarmowego	wykazuje zależność między higieną odżywiania się a profilaktyką chorób układu pokarmowego

				organizmu (wiek, stan zdrowia, tryb życia, aktywność fizyczna, pora roku itp.) określa przyczyny chorób układu pokarmowego	omawia zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku zakrztuszenia	
IV. Układ krążenia	14.	Budowa i funkcje krwi.	- podaje nazwy elementów morfotycznych krwi - wymienia grupy krwi - wylicza składniki biorące udział w krzepnięciu krwi	- omawia funkcje krwi - wskazuje uniwersalnego dawcę i biorcę - przedstawia społeczne znaczenie krwiodawstwa	- omawia znaczenie krwi - charakteryzuje elementy morfotyczne krwi - omawia rolę hemoglobiny	- omawia zasady transfuzji krwi - wyjaśnia mechanizm krzepnięcia krwi - rozpoznaje elementy morfotyczne krwi na podstawie obserwacji mikroskopowej
	15.	Krwiobieg.	- wymienia narządy, w których przemieszcza się krew - omawia na ilustracji mały i duży obieg krwi	- omawia funkcje wybranego naczynia krwionośnego - porównuje budowę i funkcje żył, tętnic i naczyń włosowatych - opisuje funkcje zastawek żylnych	- porównuje krwiobieg mały i duży - charakteryzuje cel krwi płynącej w małym i dużym krwiobiegu	- rozpoznaje poszczególne naczynia krwionośne na ilustracji - wykazuje związek budowy naczyń krwionośnych z pełnionymi przez nie funkcjami
	16.	Budowa i działanie serca.	- wskazuje na sobie położenie serca - wymienia elementy budowy serca	- rozpoznaje elementy budowy serca i naczynia krwionośnego na schemacie (ilustracji z podręcznika) - wyjaśnia, czym jest puls	- opisuje mechanizm pracy serca - omawia fazy pracy serca - mierzy koledze puls - podaje prawidłowe ciśnienie krwi u zdrowego człowieka	- wykazuje rolę zastawek w funkcjonowaniu serca - porównuje wartości ciśnienia skurczowego i rozkurczowego
	17.	Choroby i higiena układu krwionośnego.	- wymienia choroby układu krwionośnego - omawia pierwszą pomoc w wypadku krwawień i krwotoków	- odczytuje wyniki badania laboratoryjnego - wymienia czynniki wpływające korzystnie na funkcjonowanie układu krwionośnego - przedstawia znaczenie aktywności fizycznej i prawidłowej diety dla właściwego funkcjonowania układu krążenia	- analizuje przyczyny chorób układu krwionośnego - charakteryzuje objawy krwotoku żylnego i tętniczego	*Interpretuje wyniki badań laboratoryjnych
	18.	Układ limfatyczny.	- wymienia cechy układu limfatycznego - wymienia narządy układu limfatycznego	- opisuje budowę układu limfatycznego - omawia rolę węzłów chłonnych	- opisuje rolę układu limfatycznego - omawia rolę śledziony, grasicy i migdałków	porównuje układ limfatyczny i krwionośny
	19.	Odporność organizmu.	- wymienia elementy układu odpornościowego - definiuje szczepionkę	wyróżnia odporność swoistą i nieswoistą, czynną i bierną, naturalną i sztuczną	- omawia rolę elementów układu odpornościowego - charakteryzuje rodzaje	- wyjaśnia mechanizm działania odporności swoistej - opisuje rodzaje leukocytów

			• i surowicę jako czynniki odpowiadające za odporność nabytą	• wyjaśnia, że AIDS jest chorobą wywołaną przez HIV • wyjaśnia, na czym polega transplantacja narządów • podaje przykłady narządów, które można przeszczepić	• odporności • wyjaśnia sposób działania HIV	• odróżnia działanie szczepionki od surowicy
V. Układ oddechowy	20.	Budowa i rola układu Oddechowego.	• wymienia odcinki układu oddechowego • definiuje płuca jako miejsce wymiany gazowej	• omawia funkcje elementów układu oddechowego • opisuje rolę nagłośni	• wyróżnia drogi oddechowe i narządy wymiany gazowej • wykazuje związek budowy elementów układu oddechowego z pełnionymi funkcjami	• odróżnia głośnię i nagłośnię
	21.	Mechanizm wymiany Gazowej.	• wymienia narządy biorące udział w procesie wentylacji • demonstruje na sobie mechanizm wdechu i wydechu	• wskazuje różnice w ruchach klatki piersiowej i przepony podczas wdechu i wydechu • przedstawia rolę krwi w transporcie gazów oddechowych • oblicza ilość wdechów i wydechów przed i po wysiłku	• wyróżnia mechanizm wentylacji i oddychania komórkowego • wyjaśnia zależność między ilością oddechów a wysiłkiem	• interpretuje wyniki doświadczenia na wykrywanie CO₂ w powietrzu wydychanym • analizuje proces wymiany gazowej w płucach i tkankach • opisuje dyfuzję O₂ i CO₂ zachodzącą w pęcherzykach płucnych
	22.	Oddychanie Wewnątrzkomórkowe.	• definiuje mitochondrium jako miejsce oddychania wewnątrzkomórkowego • wskazuje ATP jako nośnik energii	• zapisuje słownie równanie reakcji chemicznej ilustrujące utlenianie glukozy • omawia zawartość gazów w powietrzu wdychanym i wydychanym	• określa znaczenie oddychania wewnątrzkomórkowego • zapisuje utlenianie glukozy równaniem reakcji chemicznej	• opisuje zależność między ilością mitochondriów a zapotrzebowaniem narządów na energię • przedstawia graficznie zawartość gazów w powietrzu wdychanym i wydychanym • omawia rolę ATP w procesie utleniania biologicznego
	23.	Higiena i choroby układu oddechowego.	• definiuje kichanie i kaszel jako reakcje obronne organizmu • wymienia kilka chorób układu oddechowego	• wskazuje źródła infekcji górnych i dolnych dróg układu oddechowego • określa sposoby zapobiegania chorobom układu oddechowego • opisuje przyczyny astmy • omawia zasady postępowania w przypadku utraty oddechu	• podaje objawy wybranych chorób układu oddechowego • wyjaśnia związek między wdychaniem powietrza przez nos a profilaktyką chorób układu oddechowego	• wykazuje zależność między skażeniem środowiska a zachorowalnością na astmę • podaje objawy wybranych chorób układu oddechowego
VI. Układ wydalniczy	24.	Budowa i działanie układu wydalniczego.	• wymienia przykłady substancji, które są wydalane przez organizm człowieka • wskazuje miejsce powstawania moczu	• wyjaśnia pojęcia „wydalanie” i „defekacja” • wymienia drogi wydalania zbędnych produktów przemiany materii	• porównuje wydalanie i defekację • omawia na podstawie ilustracji proces powstawania moczu	• rozpoznaje na modelu lub materiale świeżym warstwy budujące nerkę • omawia rolę układu wydalniczego w utrzymaniu

			pierwotnego i ostatecznego na modelu lub ilustracji			homeostazy organizmu * wykazuje różnice między moczem pierwotnym i ostatecznym
	25.	Higiena układu wydalniczego.	- wymienia choroby układu wydalniczego - określa dzienne zapotrzebowanie organizmu człowieka na wodę	- uzasadnia konieczność regularnego opróżniania pęcherza moczowego - omawia na ilustracji przebieg dializy	omawia przyczyny chorób układu wydalniczego	- uzasadnia konieczność picia dużych ilości wody podczas leczenia schorzeń nerek - ocenia rolę dializy w ratowaniu życia
VII. Regulacja nerwowo-hormonalna	26.	Układ hormonalny.	- wymienia gruczoły dokrewne i wydzielane przez nie hormony - wskazuje na ilustracji położenie najważniejszych gruczołów dokrewnych	- klasyfikuje gruczoły na wydzielania zewnętrznego i wewnętrznego - wyjaśnia pojęcie „gruczoł dokrewny” - wyjaśnia, czym są hormony	- określa cechy hormonów - przyporządkowuje nazwy gruczołów do wytwarzanych przez nie hormonów	- przedstawia biologiczną rolę: hormonu wzrostu, tyroksyny, insuliny, adrenaliny, testosteronu, estrogenów - omawia znaczenie swoistego działania hormonów
	27.	Działanie układu Hormonalnego.	wymienia skutki nadmiaru i niedoboru hormonu wzrostu	- wyjaśnia pojęcie „równowaga hormonalna” - podaje przyczyny cukrzycy	omawia antagonistyczne działanie hormonów insuliny i glukagonu	- uzasadnia związek niedoboru insuliny z cukrzycą - interpretuje skutki nadmiaru i niedoboru hormonów
	28.	Budowa i rola układu nerwowego.	- wymienia funkcje układu nerwowego - wymienia elementy budowy ośrodkowego układu nerwowego i obwodowego układu nerwowego - rozpoznaje na ilustracji ośrodkowy i obwodowy układ nerwowy	- opisuje elementy budowy komórki nerwowej - wskazuje przebieg bodźca nerwowego na ilustracji neuronu - wyróżnia somatyczny i autonomiczny układ nerwowy	- opisuje funkcje układu nerwowego - porównuje działanie układu nerwowego i hormonalnego - wykazuje związek budowy komórki nerwowej z pełnioną funkcją - omawia działanie ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego	- tłumaczy rolę regulacji nerwowo-hormonalnej w utrzymaniu homeostazy - wyjaśnia sposób działania synapsy - charakteryzuje funkcje somatycznego i autonomicznego układu nerwowego - porównuje funkcje współczulnej i przywspółczulnej części autonomicznego układu nerwowego
	29.	Ośrodkowy układ nerwowy.	- wskazuje na ilustracji najważniejsze elementy mózgowia - wymienia mózgowie i rdzeń kręgowy jako narządy ośrodkowego układu nerwowego	- określa mózgowie jako jednostkę nadrzędną w stosunku do pozostałych części układu nerwowego - wskazuje elementy budowy rdzenia kręgowego na ilustracji	- opisuje budowę rdzenia kręgowego - objaśnia na ilustracji budowę mózgowia	uzasadnia nadrzędną funkcję mózgowia w stosunku do pozostałych części układu nerwowego

	30.	Obwodowy układ nerwowy. Odruchy.	- wymienia rodzaje nerwów obwodowych - podaje po trzy przykłady odruchów warunkowych i bezwarunkowych	- wyróżnia włókna czuciowe i ruchowe - opisuje na ilustracji drogę impulsu nerwowego w łuku odruchowym - odróżnia odruchy warunkowe i bezwarunkowe	- wyjaśnia różnice między odruchem warunkowym a bezwarunkowym - charakteryzuje odruchy warunkowe i bezwarunkowe - przedstawia graficznie drogę impulsu nerwowego w łuku odruchowym	- dowodzi znaczenia odruchów w życiu człowieka - przedstawia rolę odruchów warunkowych w uczeniu się
	31.	Choroby i higiena układu nerwowego.	- wymienia czynniki powodujące stres - podaje przykłady trzech chorób spowodowanych stresem	- wymienia sposoby radzenia sobie ze stresem - wymienia przykłady chorób układu nerwowego - przyporządkowuje chorobom układu nerwowego charakterystyczne objawy	- wyjaśnia dodatni i ujemny wpływ stresu na funkcjonowanie organizmu - opisuje przyczyny nerwicy	- analizuje przyczyny chorób układu nerwowego - analizuje związek pomiędzy prawidłowym wysypianiem się a funkcjonowaniem organizmu. W szczególności omawia wpływ snu na procesy uczenia się i zapamiętywania oraz na odporność organizmu - rozpoznaje cechy depresji
VIII. Narządy zmysłów	32.	Budowa i działanie narządu wzroku.	- omawia znaczenie zmysłów w życiu człowieka - rozdziela w narządzie wzroku aparat ochronny i gałkę oczną - wymienia elementy stanowiące aparat ochronny oka - rozpoznaje na ilustracji elementy budowy oka - omawia funkcje elementów budowy oka	- opisuje funkcje elementów aparatu ochronnego oka - wyjaśnia pojęcie „akomodacja” - omawia znaczenie adaptacji oka	- określa funkcje aparatu ochronnego i gałki ocznej - wykazuje związek budowy elementów oka z pełnionymi przez nie funkcjami - opisuje drogę światła w oku - wskazuje lokalizację receptorów wzroku	- omawia powstawanie obrazu na siatkówce - ilustruje za pomocą prostego rysunku drogę światła w oku
	33.	Ucho – narząd słuchu i równowagi.	- rozpoznaje na ilustracji elementy budowy ucha - wymienia funkcje poszczególnych odcinków ucha	- wyróżnia ucho zewnętrzne, środkowe i wewnętrzne - wskazuje położenie narządu równowagi	- charakteryzuje funkcje poszczególnych elementów ucha - omawia funkcje ucha zewnętrznego, środkowego i wewnętrznego	- wyjaśnia mechanizm odbierania i rozpoznawania dźwięków - wskazuje lokalizację receptorów słuchu i równowagi - wyjaśnia zasadę działania narządu równowagi
	34.	Higiena oka i ucha.	- wymienia wady wzroku - omawia przyczyny powstawania wad wzroku - omawia zasady higieny oczu - wymienia choroby oczu i uszu	- rozpoznaje krótkowzroczność i dalekowzroczność na ilustracji - definiuje hałas jako czynnik powodujący głuchotę	- charakteryzuje wady wzroku - wyjaśnia, na czym polega daltonizm i astygmatyzm - charakteryzuje choroby oczu - omawia sposób korygowania wad wzroku	- rozdziela rodzaje soczewek korygujących wady wzroku - analizuje, w jaki sposób nadmierny hałas może spowodować uszkodzenie słuchu
	35.	Zmysł powonienia, smaku	przedstawia rolę zmysłu	opisuje kubki smakowe jako	wskazuje miejsce położenia	uzasadnia, że skóra jest

		i dotyku.	smału, powonienia i dotyku • wskazuje rozmieszczenie receptorów dotyku, smaku i powonienia • wymienia podstawowe smaki • wylicza bodźce odbierane przez skórę	właściwy narząd smaku	kubków smakowych	narządem dotyku • analizuje znaczenie wolnych zakończeń nerwowych w skórze
X. Zdrowie a cywilizacja	36.	Zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne.	• omawia wpływ trybu życia na stan zdrowia	• opisuje zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne • podaje przykłady wpływu środowiska na życie i zdrowie ludzi • przedstawia znaczenie aktywności fizycznej dla prawidłowego funkcjonowania organizmu	• charakteryzuje czynniki wpływające na zdrowie • przedstawia znaczenie pojęć „zdrowie” i „choroba” • rozróżnia zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne	• wykazuje wpływ środowiska życia na zdrowie
	37.	Choroby zakaźne i cywilizacyjne.	• podaje przykłady trzech chorób zakaźnych i czynniki, które je wywołują • wymienia choroby cywilizacyjne • wymienia najczęstsze przyczyny nowotworów	• przedstawia podstawowe zasady profilaktyki chorób nowotworowych • klasyfikuje podaną chorobę do grupy chorób cywilizacyjnych lub zakaźnych • omawia znaczenie szczepień ochronnych • wskazuje alergię jako skutek zanieczyszczenia środowiska • wskazuje metody zapobiegania chorobom cywilizacyjnym	• wymienia najważniejsze choroby człowieka wywołwane przez wirusy, bakterie, protisty i pasożyty zwierzęce oraz przedstawia zasady profilaktyki tych chorób • podaje kryterium podziału na choroby zakaźne i cywilizacyjne • podaje przykłady szczepień obowiązkowych i nieobowiązkowych • wyjaśnia przyczyny powstawania chorób społecznych	• oblicza własne BMI • dowodzi, że stres jest przyczyną chorób cywilizacyjnych • uzasadnia, że nerwice są chorobami cywilizacyjnymi • uzasadnia konieczność okresowego wykonywania podstawowych badań kontrolnych • wyjaśnia, dlaczego nie należy bez wyraźnej potrzeby przyjmować leków ogólnodostępnych oraz dlaczego antybiotyki i inne leki należy stosować zgodnie z zaleceniami lekarza
	38.	Uzależnienia.	• podaje przykłady używek • przedstawia negatywny wpływ na zdrowie człowieka niektórych substancji psychoaktywnych oraz nadużywania kofeiny i niektórych leków (zwłaszcza oddziałujących na psychikę)	• opisuje MONAR jako miejsce, gdzie można uzyskać pomoc w leczeniu uzależnień	• opisuje wpływ palenia tytoniu na zdrowie • omawia skutki działania alkoholu na funkcjonowanie organizmu • wyjaśnia mechanizm powstawania uzależnień • wyjaśnia znaczenie profilaktyki uzależnień • wyjaśnia, jak uniknąć uzależnień	• wykazuje zależność między przyjmowaniem używek a powstawaniem nałogu

Wymagania edukacyjne z biologii dla klasy III, w Gimnazjum nr 2 z Oddziałami Dwujęzycznymi

Ocena niedostateczna:

Uczeń:

- nie opanował podstawowych wiadomości i umiejętności z poziomu koniecznego dla danej klasy, a braki te uniemożliwiają zdobycie elementarnej wiedzy
  - z tego przedmiotu na dalszym etapie kształcenia
- nie potrafi pracować samodzielnie ani korzystać z różnych form pomocy nauczyciela podczas lekcji
- nie prowadzi zeszytu przedmiotowego i zeszytu ćwiczeń
- nie odrabia zadań domowych
- nie potrafi korzystać z pomocy nauczyciela na zajęciach dodatkowych

Ocena celująca – poziom wykraczający:

Uczeń:

(wykazuje realizację przynajmniej 3 podanych poniżej wymagań)

- posiada wiedzę wykraczającą poza poziom rozszerzony w zakresie podstaw biologii zgodnie z podaną poniżej tabelą
- na kartkówkach i sprawdzianach otrzymuje oceny celujące (zagadnienia na ocenę celującą są na bieżąco wybierane przez nauczyciela z podręcznika, zeszytu ćwiczeń, testów)
- rozwija przekonanie o użyteczności edukacji biologicznej w życiu codziennym oraz kształceniu ustawicznym
- zakłada i prowadzi według instrukcji hodowlę wybranych organizmów
- rozpoznaje i nazywa wiele gatunków roślin i zwierząt
- samodzielnie korzysta z różnych źródeł informacji w celu poszerzenia wiedzy
- wielokrotnie, nie jednorazowo prezentuje wiedzę wykraczającą poza poziom rozszerzony
- uczestniczy w konkursach wiedzy biologicznej szkolnych i pozaszkolnych oraz osiąga w nich sukcesy
- angażuje się w prace związane z funkcjonowaniem pracowni biologicznej

Przykładowe zagadnienia na ocenę celującą:

- * wykonuje portfolio ukazujące jego podobieństwo do dziadków i rodziców
- * wykonuje model DNA inny niż z zeszytu ćwiczeń
- * planuje i wykonuje dowolną techniką model podziału komórki
- * przedstawia w formie graficznej etapy powstawania skamieniałości

- * planuje doświadczenie sprawdzające wpływ wybranych czynników na funkcjonowanie organizmu
- * planuje i wykonuje model łańcucha lub sieci pokarmowej
- * przeprowadza badanie stanu powietrza swojej okolicy za pomocą skali porostowej
- * planuje sposoby rekultywacji zdegradowanych gleb w najbliższej okolicy
- * planuje i realizuje projekt edukacyjny dotyczący ochrony środowiska na co dzień
- * przygotowuje prace dodatkowe poszerzające wiedzę i umiejętności, związane z realizowanym materiałem

Zagadnienia uwzględnione w podstawie programowej na poziomie koniecznym i podstawowym

Dział programu	Lp.	Temat	Poziom wymagań			
			Konieczny-2	Podstawowy-3	Rozszerzający-4	Dopelniający-5
I. Genetyka.	1.	Czym jest genetyka?	Uczeń: - wymienia cechy gatunkowe i indywidualne podanych organizmów - wyjaśnia, że jego podobieństwo do rodziców jest wynikiem dziedziczenia cech	Uczeń: - definiuje pojęcia „genetyka” oraz „zmienność organizmów” - rozpoznaje cechy dziedziczne i niedziedziczne - omawia zastosowania genetyki w różnych dziedzinach: medycynie, kryminalistyce, rolnictwie, archeologii - uzasadnia występowanie zmienności wśród ludzi	Uczeń: - wskazuje różnice między cechami gatunkowymi a indywidualnymi oraz podaje przykłady tych cech - wyjaśnia, z czego wynika podobieństwo organizmów potomnych do rodzicielskich w wypadku rozmnażania płciowego i bezpłciowego - wymienia źródła cech dziedzicznych i niedziedzicznych oraz podaje przykłady tych cech	Uczeń: dowodzi, że cechy organizmów kształtują się dzięki materiałowi genetycznemu oraz są wynikiem wpływu środowiska
	2.	Nośnik informacji genetycznej – DNA.	- wskazuje miejsca występowania DNA - wylicza elementy budujące DNA - określa rolę DNA jako nośnika informacji genetycznej	- przedstawia budowę nukleotydu - wymienia nazwy zasad azotowych - wyjaśnia regułę komplementarności zasad - definiuje pojęcia: „gen” i „genom” - przedstawia budowę chromosomu - definiuje pojęcie „kariotyp” - omawia proces replikacji - porównuje budowę DNA z budową RNA - rozpoznaje na modelu lub ilustracji DNA i RNA	- wykazuje konieczność związania DNA przez białka i powstania chromatyny w jądrze komórkowym - wyjaśnia, z czego wynika komplementarność zasad genem a genomem	- przedstawia graficznie regułę komplementarności zasad azotowych - wykonuje model DNA z zeszytu ćwiczeń - uzasadnia konieczność zachodzenia procesu replikacji DNA przed podziałem komórki
	3.	Przekazywanie	wymienia nazwy	definiuje pojęcia:	omawia przebieg mitozy i mejozy	wyjaśnia znaczenie

	materiału genetycznego.	poszczególnych podziałów komórkowych • podaje liczbę chromosomów w komórkach somatycznych i płciowych człowieka • wskazuje miejsce zachodzenia mitozy i mejozy w organizmie człowieka	„chromosomy homologiczne”, „komórki haploidalne”, „komórki diploidalne” • szacuje liczbę chromosomów w komórce haploidalnej, znając liczbę chromosomów w diploidalnej komórce danego organizmu • omawia znaczenie mitozy i mejozy	• omawia różnice między mitozą a mejozą	rekombinacji genetycznej
4.	Odczytywanie informacji genetycznej.	• wskazuje kodon na modelu lub ilustracji DNA	• wyjaśnia pojęcia: „kod genetyczny”, „gen”, „kodon” • omawia znaczenie kodu genetycznego • omawia budowę kodonu i genu	• wykazuje uniwersalność kodu genetycznego • omawia biosyntezę białek na podstawie ilustracji	• odczytuje kolejność aminokwasów kodowanych przez dany fragment mRNA z tabeli kodu genetycznego • interpretuje schemat literowego zapisu kodonu i budowy nici kwasu nukleinowego
5.	Dziedziczenie cech.	• rozpoznaje u ludzi cechy dominujące i recesywne	• omawia badania Mendla • zapisuje genotypy homozygoty dominującej i recesywnej oraz heterozygoty • na schemacie krzyżówki genetycznej rozpoznaje genotyp oraz określa fenotyp rodziców i pokolenia potomnego • wykonuje krzyżówki genetyczne dotyczące dziedziczenia jednego genu	• ocenia znaczenie prac Mendla dla rozwoju genetyki • interpretuje krzyżówki genetyczne, używając określeń „homozygota”, „heterozygota”, „cecha dominująca”, „cecha recesywna	• omawia prawo czystości gamet • przewiduje cechy osobników potomnych na podstawie prawa czystości gamet • tworzy krzyżówki genetyczne dotyczące dziedziczenia określonej cechy i przewiduje genotypy oraz fenotypy potomstwa
6.	Dziedziczenie płci u człowieka.	• podaje liczbę chromosomów występujących w komórce diploidalnej człowieka • rozpoznaje kariogram człowieka • wskazuje na kariogramie człowieka chromosomy płci	• wyjaśnia zasadę dziedziczenia płci • wymienia przykłady chorób dziedzicznych sprzężonych z płcią • określa cechy chromosomów X i Y	• wyjaśnia mechanizm ujawniania się cech recesywnych sprzężonych z płcią • wykonuje krzyżówkę genetyczną dotyczącą dziedziczenia hemofilii oraz	• interpretuje krzyżówkę genetyczną dotyczącą dziedziczenia hemofilii oraz daltonizmu • ocenia znaczenie poznania budowy

					daltonizmu	ludzkiego DNA
	7.	Mechanizm dziedziczenia cech u człowieka.	- wymienia cztery główne grupy krwi występujące u ludzi - określa konsekwencje wystąpienia konfliktu serologicznego	- rozpoznaje grupy krwi na podstawie zapisu genotypów osób - omawia sposób dziedziczenia grup krwi - omawia sposób dziedziczenia czynnika Rh - wymienia przykłady cech zależnych od wielu genów oraz od środowiska - wyjaśnia, w jaki sposób środowisko wpływa na rozwój osobowości	- ustala grupy krwi dzieci, znając grupy krwi ich rodziców - wykonuje krzyżówkę genetyczną dotyczącą dziedziczenia grup krwi - określa możliwość wystąpienia konfliktu serologicznego	- ocenia wpływ środowiska na kształtowanie się cech - przewiduje wpływ prowadzenia określonego trybu życia na powstawanie chorób genetycznych
	8.	Mutacje.	- wyjaśnia pojęcie „mutacja” - wylicza czynniki mutagenne	- rozdziela mutacje genowe i chromosomowe - omawia skutki wybranych mutacji genowych - wymienia przykłady chorób człowieka warunkowanych mutacjami genowymi (mukowiscydoza) i chromosomowymi (zespół Downa) - charakteryzuje wybrane choroby genetyczne	- uzasadnia, że mutacje są podstawowym czynnikiem zmienności organizmów - omawia przyczyny wybranych chorób genetycznych	- dowodzi znaczenia mutacji w przystosowaniu organizmów do zmieniającego się środowiska - ocenia znaczenie badań prenatalnych dla człowieka
II. Ewolucja życia.	9.	Ewolucja i jej dowody.	- definiuje pojęcie „evolucja” - wymienia dowody ewolucji - wskazuje przykłady narządów szczątkowych w organizmie człowieka	- wymienia przykłady różnych rodzajów skamieniałości - omawia etapy powstawania skamieniałości - definiuje pojęcie „relikt” - wymienia przykłady reliktów - definiuje pojęcia: „struktury	- klasyfikuje dowody ewolucji - rozpoznaje rodzaje skamieniałości - rozpoznaje ogniwa pośrednie - wskazuje u form pośrednich cechy dwóch różnych grup systematycznych - omawia przykłady	- określa warunki powstawania skamieniałości - ocenia rolę struktur homologicznych i analogicznych jako dowodów ewolucji

			homologiczne”, „struktury analogiczne”, „konwergencja” • wymienia przykłady struktur homologicznych i analogicznych	potwierdzające jedność budowy i funkcjonowania organizmów		
	10.	Mechanizmy ewolucji.	• omawia ideę walki o byt	• omawia główne założenia teorii ewolucji Darwina • definiuje pojęcie „endemit” • wymienia przykłady endemitów • wyjaśnia, na czym polega dobór naturalny i dobór sztuczny • ilustruje przykładami działanie doboru naturalnego i doboru sztucznego	• określa rolę doboru naturalnego w powstawaniu nowych gatunków • omawia różnice pomiędzy doborem naturalnym a doborem sztucznym • ocenia korzyści człowieka z zastosowania doboru sztucznego	• wyjaśnia, w jaki sposób izolacja geograficzna prowadzi do powstawania nowych gatunków • omawia współczesne spojrzenie na ewolucję – syntetyczną teorię ewolucji
	11.	Pochodzenie człowieka.	wymienia przykłady organizmów należących do rzędu naczelnych • określa na przykładzie szympansa różnice pomiędzy człowiekiem a innymi naczelnymi • wymienia cechy człowieka rozumnego	• wskazuje na mapie miejsce, w którym rozpoczęła się ewolucja naczelnych • wymienia cechy człowieka, które pozwalają zaklasyfikować go do poszczególnych jednostek systematycznych • wskazuje u człowieka cechy wspólne z innymi naczelnymi	• określa stanowisko systematyczne człowieka • wymienia czynniki, które miały wpływ na ewolucję człowieka	• opisuje przebieg ewolucji człowieka • porównuje różne formy człowiekowatych
III. Ekologia.	12.	Czym zajmuje się ekologia?	• wyjaśnia, czym zajmuje się ekologia • wymienia czynniki ograniczające występowanie gatunków w różnych środowiskach	• wskazuje w terenie siedlisko przykładowego gatunku • definiuje pojęcie „nisza ekologiczna” • określa wpływ wybranych czynników środowiska na funkcjonowanie organizmu • odczytuje z wykresu dane dotyczące zakresu tolerancji • określa właściwości środowiska wodnego	• rozróżnia siedlisko i niszę ekologiczną • omawia na przykładzie wpływ środowiska na wygląd organizmu • omawia różnice między ekologią a ochroną przyrody i ochroną środowiska	• interpretuje wykres przedstawiający zakres tolerancji ekologicznej danego gatunku • wykazuje zależność między cechami środowiska a występującymi w nim organizmami

				• porównuje warunki życia w wodzie i na lądzie		
13.	Cechy populacji.	• definiuje pojęcia: „populacja”, „gatunek” • wymienia cechy populacji • wymienia czynniki wpływające na liczebność populacji • wymienia typy rozmieszczenia osobników w populacji • wymienia przykłady zwierząt żyjących w stadzie	• określa przyczyny migracji • omawia zmiany liczebności populacji • ilustruje różne typy rozmieszczenia osobników w populacji i podaje przykłady gatunków rozmieszczonych w dany sposób • określa wady i zalety różnych typów rozmieszczenia populacji • charakteryzuje grupy wiekowe w populacjach	• odnajduje w terenie populacje różnych gatunków • określa wpływ migracji na zagęszczenie i liczebność populacji • wyjaśnia, jaki jest związek wędrówek zwierząt z porami roku • opisuje wpływ hierarchii panującej w stadzie na życie poszczególnych jego członków • odczytuje dane z piramid wieku	• oblicza zagęszczenie populacji, mając dane dotyczące liczebności populacji i zajmowanej przez nią powierzchni • przewiduje losy populacji na podstawie jej struktury wiekowej	
14.	Konkurencja.	• wylicza zależności międzygatunkowe • definiuje pojęcie „konkurencja” • wymienia czynniki, o które konkurują organizmy	• klasyfikuje dodatnie i ujemne zależności międzygatunkowe • opisuje działania, które pozwalają zwyciężać w konkurencji • omawia przyczyny i skutki konkurencji międzygatunkowej i wewnątrzgatunkowej	• porównuje konkurencję wewnątrzgatunkową z konkurencją międzygatunkową	• uzasadnia, że konkurencja jest czynnikiem doboru naturalnego	
15.	Roślinożerność.	• wymienia przykłady roślinożerców	• określa znaczenia roślinożerców w przyrodzie • omawia adaptacje roślinożerców do zjadania pokarmu roślinnego	• wyjaśnia, w jaki sposób rośliny i roślinożercy wzajemnie regulują swoją liczebność • charakteryzuje sposoby obrony roślin przed zjadaniem	• analizuje wykresy przedstawiające wzajemną regulację liczebności populacji roślin i roślinożerców	
16.	Drapieżnictwo.	• wymienia przykłady drapieżników	• wyjaśnia na wybranych	• omawia różne strategie	• wykazuje zależności	

		i ich ofiar • omawia przystosowania organizmów do drapieżnictwa	przykładach, na czym polega drapieżnictwo • wymienia charakterystyczne cechy drapieżnika i jego ofiary • wymienia przykłady roślin drapieżnych	polowań stosowanych przez drapieżniki • opisuje sposoby obrony organizmów przed drapieżnikami • określa rolę drapieżników w przyrodzie jako regulatorów liczebności ofiar • omawia przystosowania roślin drapieżnych do zdobywania pokarmu	między liczebnością populacji drapieżnika a liczebnością populacji jego ofiary
17.	Pasożytnictwo.	• wymienia przykłady pasożytów zewnętrznych i wewnętrznych	• wyjaśnia, na czym polega pasożytnictwo • klasyfikuje pasożyty na zewnętrzne i wewnętrzne • wymienia przykłady pasożytnictwa u roślin	• charakteryzuje przystosowania organizmów do pasożytniczego trybu życia	• wyjaśnia znaczenie pasożytnictwa w regulacji zagęszczenia populacji ofiar
18.	Nieantagonistyczne zależności między gatunkami.	• wylicza nieantagonistyczne zależności międzygatunkowe • wymienia przykłady organizmów, które łączy zależność nieantagonistyczna	• określa warunki współpracy między gatunkami • definiuje pojęcia: „mutualizm”, „komensalizm” • omawia budowę korzeni roślin motylkowatych	• omawia różnice między komensalizmem a mutualizmem • charakteryzuje rolę grzyba i glonu w plesze porostu • charakteryzuje relację międzygatunkową między rośliną motylkową a bakteriami brodawkowymi	• określa warunki występowania dodatnich relacji między organizmami różnych gatunków • ocenia znaczenie bakterii azotowych występujących w glebie • wyjaśnia znaczenie wiedzy o mikoryzie dla grzybiarzy
19.	Struktura ekosystemu i jego funkcjonowanie.	• wymienia pięć przykładowych ekosystemów • przedstawia składniki biotopu i biocenozy • rozróżnia ekosystemy sztuczne i naturalne • wymienia piętra lasu	wskazuje w terenie biotop i biocenozę wybranego ekosystemu • wyjaśnia, na czym polega równowaga dynamiczna ekosystemu • wskazuje w terenie miejsce zachodzenia sukcesji wtórnej • wymienia przykłady	• analizuje zależności między biotopem a biocenozą • omawia różnice między ekosystemami naturalnymi a sztucznymi • charakteryzuje przebieg sukcesji pierwotnej i wtórnej	• wykazuje zależność między warunkami, w których powstał dany las a jego strukturą piętrową • omawia czynniki, które zakłócają równowagę ekosystemu

				gatunków żyjących w poszczególnych piętrach lasu		
20.	Materia i energia w ekosystemie.	- wymienia nazwy ogniw łańcucha pokarmowego - przyporządkowuje znane organizmy do poszczególnych ogniw łańcucha pokarmowego - rysuje schematy prostych łańcuchów pokarmowych w wybranych ekosystemach - podaje przykład pierwiastka krążącego w ekosystemie	- wyjaśnia przyczyny istnienia łańcuchów pokarmowych - wskazuje różnice między producentami a konsumentami - rysuje schemat prostej sieci pokarmowej - omawia na podstawie ilustracji piramidę ekologiczną - wykazuje, że materia krąży w ekosystemie - wykazuje, że energia przepływa przez ekosystem - wskazuje nekrofagi jako organizmy przyczyniające się do krążenia materii	- analizuje przykłady powiązań pokarmowych we wskazanym ekosystemie - charakteryzuje role poszczególnych ogniw łańcucha pokarmowego - porównuje liczbę organizmów w sieci zależności pokarmowych w ekosystemie naturalnym i sztucznym - interpretuje zależności między poziomem pokarmowym a biomasą i liczebnością populacji	- przewiduje skutki, jakie dla ekosystemu miałyby wyginiecie określonego ogniwa we wskazanym łańcuchu pokarmowym - analizuje informacje przedstawione w formie piramidy ekologicznej - omawia schemat obiegu węgla w ekosystemie	
21.	Różnorodność biologiczna.	- wylicza czynniki wpływające na stan ekosystemów - wymienia poziomy różnorodności biologicznej	- definiuje termin „różnorodność biologiczna” - wymienia przykłady działalności człowieka przyczyniającej się do spadku różnorodności biologicznej - wyjaśnia różnice pomiędzy dwoma poziomami różnorodności biologicznej - uzasadnia konieczność zachowania różnorodności biologicznej	- wskazuje działalność człowieka jako przyczynę spadku różnorodności biologicznej - charakteryzuje poziomy różnorodności biologicznej - porównuje poziomy różnorodności biologicznej	przewiduje skutki osuszania obszarów podmokłych	

IV. Człowiek i środowisko.	22.	Zanieczyszczenie i ochrona atmosfery.	- wymienia czynniki wpływające na zanieczyszczenie atmosfery - wskazuje źródła zanieczyszczenia powietrza w najbliższej okolicy	- podaje przykłady naturalnych i powstałych w wyniku działalności ludzi zanieczyszczeń atmosfery - omawia wpływ kwaśnych opadów na środowisko - omawia warunki tworzenia się kwaśnych opadów, dziury ozonowej i smogu - omawia przyczyny ocieplania się klimatu	- analizuje czynniki wpływające na zanieczyszczenie atmosfery - klasyfikuje zanieczyszczenia atmosfery na naturalne i powstałe w wyniku działalności ludzi - wykazuje wpływ spalania surowców naturalnych na stan atmosfery - wyjaśnia rolę porostów w ocenie czystości powietrza	- dowodzi związku rozwoju gospodarki na świecie z globalnym ociepleniem - przewiduje skutki globalnego ocieplenia
	23.	Wpływ człowieka na stan czystości wód.	- wymienia źródła zanieczyszczenia wód słodkich - wylicza klasy czystości wód - wymienia przyczyny zanieczyszczeń wód słonych	podaje metody oczyszczania wód - omawia sposoby ochrony wód - charakteryzuje metody oczyszczania ścieków stosowane w nowoczesnych oczyszczalniach	- określa sposób wykorzystania wody w zależności od klasy jej czystości - wyjaśnia wpływ zakwitów na stan wód - opisuje metody oczyszczania wód	ocenia znaczenie regulacji rzek - analizuje i komentuje stan czystości rzek w Polsce na podstawie wykresu - wykazuje związek między zanieczyszczeniem powietrza a zanieczyszczeniem wód gruntowych
	24.	Zagrożenia i ochrona gleb.	- wymienia funkcje gleby w ekosystemie - wylicza czynniki wpływające na degradację gleby - wymienia przykłady czynników prowadzących do wyjałowienia gleby	- wyjaśnia, dlaczego próchnica jest ważnym elementem gleby - omawia metody rekultywacji gleby	- uzasadnia, że gleba ma duże znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania ekosystemu - charakteryzuje proces powstawania próchnicy - omawia czynniki degradujące glebę	dowodzi, że wypalanie łąk i pól jest szkodliwe dla gleby
	25.	Ochrona środowiska	rozpoznaje surowce wtórne	określa czas biodegradacji	ocenia wpływ różnych	prezentuje postawę

		na co dzień.	• wymienia sposoby unieszkodliwiania odpadów • przyporządkowuje odpady do odpowiednich pojemników przeznaczonych do segregacji	wskazanego produktu • wyjaśnia pojęcie „recykling” • analizuje problem dzikich wysypisk • uzasadnia konieczność rezygnacji z toreb foliowych na rzecz opakowań wielokrotnego użytku	metod unieszkodliwiania odpadów na środowisko • ocenia znaczenie wykorzystywania surowców wtórnych	świadomego konsumenta